

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet

103 33 Stockholm

Er referens
U2021/03432

FOI referens
Katarina Wilhelmsen

Remissvar gällande Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur – SOU 2021:65

Sammanfattning av Totalförsvarets forskningsinstituts (FOI) synpunkter

FOI avråder från förslaget angående en särskild myndighet för finansiering av forskningsinfrastruktur av nationellt intresse. FOI anser inte att en separat myndighet för finansiering och prioritering av forskningens infrastruktur bör inrättas. FOI anser att dessa frågor bör hanteras tillsammans med frågor om finansiering av forskningen som bedrivs vid dessa anläggningar, det vill säga av Vetenskapsrådet.

Utredningen anser att regeringen bör överväga att besluta om ett särskilt rapporteringskrav avseende forskningsinfrastruktur. FOI avråder från detta. Myndigheten anser att förslaget är vagt formulerat och inte tillfredsställande underbyggt. En principiell invändning är att återrapporteringskravet inte har förutsättningar att mer än marginellt förbättra regeringens beslutsunderlag samtidigt som förslaget är kostnadsdrivande.

Utredningen föreslår en nationell organisation, en myndighet, för digitala infrastrukturer för forskningsdata. FOI konstaterar att den koncentration av forskningsinformation som blir följden av förslaget är juridiskt och säkerhetsmässigt komplicerad. FOI anser att dessa frågor måste utredas innan en ny myndighet för digitala infrastrukturer för forskningsdata skapas.

Utredningen föreslår att regeringen ger Vinnova i uppdrag att i samverkan med lärosätena och Vetenskapsrådet ta fram en samlad plats där myndigheterna på frivillig basis kan synliggöra relevant information om tillgängliga forskningsinfrastrukturer.

FOI anser att huvudansvaret för ett sådant uppdrag borde ges till Vetenskapsrådet, som enligt myndighetens instruktion har omfattande uppgifter kopplade till forskningsinfrastruktur.

Inledning

FOI har tagit del av betänkandet Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur – SOU 2021:65. FOI kontaktades av utredningen i mars 2021 och lämnade den 3 maj 2021 synpunkter avseende organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur (FOI-2021-526).

FOI framhöll bland annat vikten av att eventuella förslag på samordnat system för prioritering av forskningsinfrastrukturer på nationell nivå, utformas så att omhändertagande av säkerhets- och försvarspolitisk hänsyn kan säkerställas. På så sätt kan förutsättningar ges för att kunna förvalta och vidareutveckla prioriterade investeringar ur ett strategiskt perspektiv.

FOI uppfattar att huvuddelen av utredningens förslag företrädesvis är riktade mot lärosätena och forskningsinfrastruktur som nyttjas av dessa, och därmed inte direkt påverkar lokal forskningsinfrastruktur vid FOI. FOI kommenterar därför inte förslag som FOI uppfattar är specifikt riktade mot universitet och högskolor.

FOI har – från de utgångspunkter myndigheten har att beakta – följande synpunkter på betänkandet. Synpunkterna följer betänkandets disposition.

Avsnitt 8.2.2 Utveckling av den finansiella styrningen inom ramen för befintligt övergripande regelverk

Utredningen föreslår att regeringen bör överväga att besluta om ett särskilt rapporteringskrav avseende forskningsinfrastruktur. FOI anser att förslaget är vagt formulerat och inte tillräckligt underbyggt. En principiell invändning är att återrapporteringskravet inte har förutsättningar att mer än marginellt förbättra regeringens beslutsunderlag. Återrapporteringskravet föreslås omfatta kostnader för infrastrukturen, men för att fatta välgrundade beslut behöver denna kostnad ställas mot nyttan av forskningen som nyttjar infrastrukturen. De beslut som statsmakterna har att ta ställning till handlar dessutom ofta om framtida satsningar och då har historiska kostnader begränsat värde som beslutsunderlag. Ett relevant underlag för beslut om forskningsinfrastruktur är komplext till sitt innehåll och lämpar sig föga för generella ekonomiska återrapporteringskrav.

I betänkandet förs resonemang om att samla kostnadsinformationen hos en central myndighet. FOI har svårt att se vilket mervärde den centrala myndigheten skulle kunna tillföra informationen. I de flesta fall torde det vara bättre att gå till källan för informationen, det vill säga till den uppgiftslämnande myndigheten, för att få de uppgifter som behövs för ett välgrundat beslut.

En annan viktig aspekt är att förslaget är kostnadsdrivande. Utredningen nämner också den administrativa bördan för de myndigheter som ska lämna uppgifter och den administration det innebär för den centrala myndigheten som ska ta emot uppgifterna. Utredningen för resonemang om att kostnaderna kan hållas nere om man noga överväger periodiciteten för uppgiftslämnandet. FOI vill påtala att en stor del av de administrativa kostnaderna är oberoende av om uppgifterna ska rapporteras in varje, vartannat eller vart tredje år. Kostnaderna uppstår när redovisning, system och modeller ska anpassas och vidmakthållas.

Avsnitt 8.5.1 En nationell organisation för digitala infrastrukturer

Utredningen föreslår en nationell organisation, en myndighet, för digitala infrastrukturer för forskningsdata. Organisationens uppdrag är dock oklart, om det handlar om informationsförvaring och delning eller infrastruktur eller både och. Det är även oklart vilken typ av forskningsdata som skulle omfattas av organisationens uppdrag. FOI anser att det är i fel ordning att bestämma organisationen innan man identifierat organisationens syfte, vilken forskningsdata som ska samlas in, vilket behovet av den kan vara och hur den ska användas.

FOI konstaterar att den koncentration av forskningsinformation som blir följden av förslaget är juridiskt och säkerhetsmässigt komplicerad. Som FOI tidigare kommenterat i sitt remissvar till Öppna-datautredningens förslag¹ är det inte lämpligt att en myndighet för digitala infrastrukturer för forskningsdata hanterar information med direkt anknytning till den nationella säkerheten och totalförsvaret. Även om en sådan myndighet inte hanterar information med direkt anknytning till den nationella säkerheten och totalförsvaret kan informationen sammantaget bli av en sådan natur att den är känslig för Sverige. Forskning och utveckling är ett känt attraktivt mål för spionage och underrättelseverksamhet.² Det är inte heller säkert att uppgifter som samlas in i forskning fritt kan användas i annan forskning. Det kan exempelvis finnas upphovsrättsliga rättigheter eller annan rätt som begränsar vidareutnyttjandet.³ Sammantaget är det många rättsligt komplicerade frågor som behöver få sitt svar innan en ny myndighet för digitala infrastrukturer för forskningsdata skapas.

Hantering av känsliga personuppgifter

Dataskyddsförordningen och särskilt dess bestämmelser om känsliga personuppgifter begränsar vidareanvändning av personuppgifter. Problemen kring forskning avseende känsliga personuppgifter blev tydliga kring projektet Life Gene och dess insamling av känsliga personuppgifter i en databas. En lösning blev att projektet omfattas av en tillfällig lagstiftning.⁴ I svensk rätt ska all forskning avseende känsliga personuppgifter

¹ Information genom innovation, SOU 2020:55.

² Se exempelvis Säkerhetspolisens årsbok 2020, Säkerhetspolisens årsbok 2020 (sakerhetspolisen.se).

³ FOI:s remissvar gällande betänkandet Innovation genom information (SOU 2020:55), FOI-2020-1487.

⁴ Lag (2013:794) om vissa register för forskning om vad arv och miljö betyder för människors hälsa, (prop. 2012/2013:163 och prop. 2016/17:204).

dessutom ha etikprövningsmyndighetens godkännande innan forskningen får påbörjas. FOI ifrågasätter mot bakgrund av integritetsaspekterna om det är lämpligt att samla in stora mängder av forskningsinformation i form av känsliga personuppgifter på ett ställe. Ur de registrerades synvinkel är det möjligen bättre att de känsliga personuppgifterna bevaras där de samlades in eller i särskilda databaser med särskilda restriktioner. Detta behöver klargöras innan en organisation eller myndighet skapas.

Avsnitt 8.6 En framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse

Utredningen föreslår att regeringen prövar frågan att ge en ny myndighet huvudansvaret för finansiering av forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse.

FOI anser inte att en separat myndighet för finansiering och prioritering av forskningens infrastruktur bör inrättas. FOI anser att dessa frågor bör hanteras tillsammans med frågor om finansiering av forskningen som bedrivs vid sådana anläggningar, det vill säga av Vetenskapsrådet. Ett av skälen som framhålls för förslaget är ett vidgat perspektiv vid prioritering av forskningsinfrastruktur. FOI anser att detta vidgade perspektiv kan omhändertas genom utvecklad styrning till och/eller inom Vetenskapsrådet. De ökade kostnader som är förknippade med att inrätta och driva en ny myndighet kan knappast uppväga den eventuella nytta som förslaget innebär. Vidare finns en påtaglig risk för målkonflikter om inriktning och prioritering av finansiering av forskningsinfrastruktur hanteras separat från finansieringen av forskningen i sig.

I FOI synpunkter⁵ till utredningen framhölls särskilt vikten av att eventuella förslag på samordnat system för prioritering av forskningsinfrastrukturer på nationell nivå utformas så att omhändertagande av säkerhets- och försvarspolitiska hänsyn kan säkerställas. Detta för att ge förutsättningar att kunna förvalta och vidareutveckla prioriterade investeringar ur ett strategiskt perspektiv. I detta sammanhang noterar FOI att utredningen inte anser att det ligger inom dess uppdrag att identifiera vilka infrastrukturer som bör klassificeras att vara av särskilt nationellt intresse. Samtidigt har utredningen noterat att regeringen har en mer uttalad form av styrning avseende vissa forskningsinfrastrukturer genom förordningar, myndighetsinstruktioner och regleringsbrev. FOI noterar vidare att utredningen anser att infrastrukturer som byggs upp främst i syfte för forskningen som bedrivs inom den egna myndigheten är lokala. FOI anser därmed att den infrastruktur som förvaltas av FOI betraktas som lokal ur utredningens perspektiv och därför inte skulle beröras av förslaget om en framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. FOI bedömer därför att förslaget inte innebär att särskilda säkerhets- och försvarspolitiska hänsyn ur FOI:s verksamhetsperspektiv behöver beaktas.

⁵ Totalförsvarets forskningsinstituts synpunkter avseende organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur, vår beteckning FOI-2021-526. 3 maj 2021.

Avsnitt 8.8.2 Tillgängliggör genom ökad synlighet

Utredningen föreslår att regeringen ger Vinnova i uppdrag att i samverkan med lärosätena och Vetenskapsrådet ta fram en samlad plats där myndigheterna på frivillig basis kan synliggöra relevant information om tillgängliga forskningsinfrastrukturer.

FOI har inga invändningar mot detta förslag, det är av vikt att befintlig infrastruktur inte dubbleras, men FOI vill i sammanhanget dock framhålla att myndigheten förfogar över unik infrastruktur men att denna kan endast i undantagsfall tillgängliggöras för externa användare på grund av säkerhets- och sekretesskäl. Vidare anser FOI att huvudansvaret för ett sådant uppdrag snarare borde ges till Vetenskapsrådet, som enligt myndighetens instruktion har omfattande uppgifter kopplade till forskningsinfrastruktur, än till Vinnova.

Detta remissvar har beslutats av generaldirektör Jens Mattsson efter föredragning av forskningsdirektör Katarina Wilhelmsen. I den slutliga handläggningen har även chefsjurist Eva Liljefors samt särskild rådgivare Mikael Wiklund deltagit.

Kista som ovan

.....
Jens Mattsson

.....
Katarina Wilhelmsen

Sändlista:

u.remissvar@regeringskansliet.se

Internt FOI:
Registrator
GD-sekreterare
Särskild rådgivare
Chefsjurist